

Gražina Kadžytė: „Jokie įstatymai nėra aukštesni už žmoniškumą“

2007-01-27

Į Baltosios anketos klausimus atsako etnologė, žurnalistė Gražina KADŽYTĖ

1. Kokią Lietuvą norėtumėte matyti po šimto metų? Kokie visuomeninės raidos principai (ar įstatymai) galėtų padėti to pasiekti?

Teisingą ir protingą, besivadovaujančią Dievo įstatymais (jų nėra daug, ir juos visus įmanomi vykdyti), gyvenančią jei ne tarpusavio meile, tai bent visuotiniu supratimu ir atjauta. Manau, kad jokie įstatymai nėra aukštesni už patį paprasčiausią žmoniškumą, ir kol žmonės nesupras, kad šitas nedidelis žemės lopinėlis skirtas ne vienam ar keliems, o visiems, kuriems lemta čia gimti ir būti, tol nieko gero ir nebus. Labai nenorėčiau, kad Lietuvos žemė, miškai ir vandenys būtų suplėšyti į daugybę privačių "kąsnelių", saugomų tvorų ir šunų... Iš tiesų, tai žemė, vanduo, oras nėra mūsų - greičiau jau mes priklausome jiems.

2. Ar jaučiatės esąs Lietuvos bendruomenės narys? Ar galėtumėte su pasididžiovimu ištarti - "Aš esu lietuvis ir tuo labai didžiuojuosi" ir kodėl?

Taip, aš esu lietuvis. Tai sakau išdidžiai, žinodama, kad... esu dovana savo tėvams, kuriems lietuviškumą visada buvo viena aukščiausių vertybių. Tiesa, lietuvis lietuviui nelygu, tačiau visuomet tarp jų galime susirasti tuos, kurie gyvena vadovaudamiesi tomis pačiomis dvasinėmis nuostatomis, kaip ir mes. Išmokime vieni kitų, ir pamatysime, kad turime kuo pasididžiuoti. Aš pati bet kuriam Lietuvos svečiui galėčiau bet kuriame Lietuvos rajone pristatyti kraštotyros ekspedicijose sutiktų puikių žmonių bei kitų pasididžiovimo vertų dalykų.

3. Ar Jus tenkina Lietuvos valstybės kultūros politika? Kas joje, Jūsų nuomone, keistina?

Iki šiol nežinau, ar yra toks dalykas, kaip pačios valstybės politika. Daug kas atrodo tarsi suaugusių vaikų žaidimai: padarysim taip, ak, nepavyko, tai dabar mėginsim va taip... Kalbant apie kultūrą, reikėtų pasvarstyti, ar ją įmanoma kokiais reglamentais ir potvarkiais sukurti, nes tai turėtų būti pačių žmonių vidinė siekiamybė. Kita vertus, man iki šiol mintyse ir širdyje skauda prieš kokius penkiolika metų subtiliosios aktorės Rūtos Staliliūnaitės tylus skundas: kuomet į sceną imamas kelti gatvės purvas, aš pasijuntu klaikiai nereikalinga...

4. Ar Jus tenkina Lietuvos valstybės švietimo politika? Kas joje, Jūsų nuomone, keistina?

Čia irgi, ko gero, galima būtų pasvarstyti panašiai: kokios gali būti reformos Danijos, Anglijos ar kitų valstybių švietimo gairių prisigraibus? Kiekviena valstybė kuria sau, pagal savo tautinį ir pilietinį modelį, o su svetimomis idėjomis atrodys kaip varna, povo plunksnomis apsikaišiusi. "Didi garbė svetimomis kalbomis kalbėti, didi gėda - savosios gerai nemokėti" - M. Daukšos "Postilės" žodžiai vėl itin aktualūs.

Kol vaikams bus iškeliamos tokios vertybės kaip turtas, scenos, podiumo šlovė ir t. t., kol nebus atsimita, jog kiekvienas turi ne tik teises bet ir pareigas, kol mokytojas bus laikomas tik "paslaugų teikėju", kol bendrosios vidurinės mokyklos misija bus žinių sancaupa, užuot ugdžius vertą pagarbos asmenybę, kol nebus sugrąžinta šeimos, mokyklos ir visuomenės dorovinių nuostatų vienovė, kol...

Atsiverčia senu savo mokyklinius vadovėlius: pilietiškumo akcentai - netgi matematikos užduotyse: štai kaip buvo paklotas pamatas kelių kartų sąmonei...

5. Kokių permąstymų Lietuvos Valstybės strategijoje reikėtų pageidauti, norint susigrąžinti masiškai į Vakarus emigruojančią jaunąją Lietuvą?

"Kad Lietuva neišsivaikščiėtų...", "kad Lietuva namo pareitų...". Kalbama daug. Vienų su tikru rūpesčiu, kitų - todėl, kad madinga... Tačiau visada "žuvis ieško, kur giliau, o žmogus - kur geriau", ir visada, nuo pasakų laikų, buvo "trečias brolis", kuris keliaudavo į pasaulį savosios laimės ieškoti. Daugiau pamatyti, pačiam patirti, savo patirtimi palyginti yra gerai. Iš tiesų vieni, svetur pabuvę, atranda savojo krašto ilgesio jausmą ("Tegul svetur upeliais auksą semia, bet man nebus geriau kaip Lietuvoj" - tokių žinučių esu ir pati keletą gavusi per Kalėdas). Dalis gal ir nunyks svetimosiose dirvose, (visais laikais, ne tik mūsų tautoje taip buvo ir yra), tačiau kur kas baisesnė vidinė emigracija - yra žmogus Lietuvoje, bet Lietuvai jo nėra...

Suprantama, smagu būtų nuolat žinoti, kad prestižiniuose pasaulio universitetuose mokosi geriausi valstybės stipendininkai, kurie grįždami tolydžio parneš po gabalėlį gerosios praktikos, pasaulinės kultūros ir išminties.

6. Lietuva dažnai įvardijama, kaip šalis, pirmaujanti pagal savižudybių skaičių. Kodėl taip yra ir ką daryti, kad būtų kitaip?

Sugrąžinti žmonėms teisingą supratimą apie prigimtinius pasaulio dėsnius... Gyvybė yra Kūrėjo paskola, kurią privalėtume grąžinti nesuteptą, nesugadintą ir dar geriau - jei praturtintą, tobulesnę. Nusikaltimas prieš gyvybę - savą ar svetimą - yra pačios esmingiausios, prigimtinės, teisės pažeidimas. Ar skurde, ar turtuose, ar iš nevilties, ar iš dyko buvimo - jokių atveju tai nepateisinama, ir tik pats žmogus, pirmiausia pats, dėl to bus kaltas. "Kol gyvas - žemėn nelįsi" - nuolatos kartojo mūsų senoliai ir tai jiems padėjo išlikti kur kas baisesniais laikais, nei gyvename dabar.

7. Ar Jus tenkina tai, kaip Lietuva suvokia ir pateikia save - žiniasklaidoje ir televizijoje?

Nežiūriu televizoriaus (nes jo namie nebelaikau jau septintus metus), įsijungiu tik man reikalingas ir rūpimas radijo laidas, per internetą išsirenku man įdomius straipsnius, praleisdama visus "nusikaltimai ir nelaimės" bei panašius skyrelius ir dėl to nesijaučiu ką nors praradusi. Bet būtų neteisinga pasakyti kad visai nieko gero nėra rašoma ar kalbama. Yra nedidelių laikraščių, kuriems rašo paprasti žmonės, paprastus gražius dalykus, tikrai turėdami pasakyti daug ką sektino, apmąstomo... Ar esate girdėję? Yra ir tokių radijo laidų. Tik reikia atsirinkti ir neimti to, kas nemiela.... Na, dar gaila, kad geriausi dalykai dažniausiai - ne pirmuosiuose puslapiuose. Kalbant apie informaciją, kuri pateikiama plačiau, pasaulinei bendrijai, žurnalistams norėčiau priminti seną išmintį: "Prastas paukštis, kuris savo lizdą teršia".

8. Kokios lietuvių nacionalinės savybės jums atrodo gražiausios, o kokios ne? Lietuvos žmonių moralė, sąmoningumas ir patriotizmas: diagnozė ir perspektyvos.

Tikrai nesame nei patys darbščiausi (beje, tvarkingumu ir patys mūsų senoliai nelabai gyrėsi...), netgi ne patys dainingiausi, nors turėjome dainuojančią revoliuciją... bet yra mumyse atsparumas, kuris ne kartą šimtmečių ir tūkstantmečių atminime yra mus gelbėjęs. Taigi, duok, Dieve, kuo daugiau išbandymų ir apsaugok nuo lengvų pergalių nes tik taip grūdinamės...

9. Lietuvos kultūros, istorijos ar visuomenės veikėjas, kuris yra Jums autoritetas? Ir kodėl?

Jonas Basanavičius: jam Lietuva visada buvo Lietuva, ar iš tolo, ar dirbaujantis tarp bendraminčių, ar išliekanti gerbtinam tarp priešininkų... Jis paliko dienoraštį, kuriame nesistengė nieko nei gražinti, nei juodinti, aprašė savo gyvenimą, taip, kaip buvo, su visomis ligomis, kančiomis, siekais, darbais, nesutarimais ir džiaugsmams. Gal dėl to ir nedrįstama jo vardo mėtyti iš vienu idėjų platformų į kitas, o jau tokia lemtis buvo nuo pat pradžių asmenybės biografijai ištirpti tautos istorijoje?

Bet asmeniškai man dar svarbesnis 1863 metų sukilėlių palikuonis Jurgis Jankūnas, kuris aną, 1991 metų vasarą Čiornaja Padinos kaime (Rusijos Saratovo gub.) sėdėdamas ant savo namų slenksčio kalbėjo mums savo gyvenimu patikrintas tiesas: nė viena valdžia nesirūpino žmogaus duona kasdienine, nė viena jos ir neparūpins, savo gyvenimą žmogus turi kurti pats kaip mokėdamas, kaip galėdamas, savo artimųjų padedamas ir jiems padėdamas...

Tai tikri žodžiai, kuriuos nuolatos pasikartoju, Jurgį šiuo atveju galėdama įvardyti tarp savo mokytojų, kurių sutikau nemažai šeimoje, giminėje, kraštotyros ekspedicijose.

10. Kokiais moraliniais principais vadovaujatės savo gyvenime?

Jei kas nors daro gera ir kviečia talkon - prisidėk, kuo ir kaip gali.

Nedaryk to, kas prieštarauja tavo nuostatoms ir teisybės bei gėrio sampratai. Apskritai, nedaryk to, kas tau pačiai atrodo netikra, neteisinga, nereikalinga.

Lietuva mums yra vienintelė ir nedaloma, todėl negali būti dalinės kolektyvinės atsakomybės (partie - pranc. dalis), tačiau kiekvienas privalo pats ir pilnai suvokti, ką sugeba ir gali padaryti savosios Tėvynės labui ir tą daryti.

<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/57797>